

Le Lazaret au N.E. q.E.

Εξήνη vu du Mouillage.

Le Phare à l'E. 3° N. du corps.

ΤΕΥΧΟΣ 31

Αἰγιναία

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΙΓΙΝΑ, ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ 2022

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ
ΚΕΡΑΜΙΣΤΕΣ
ΣΤΗΝ ΑΙΓΙΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΗΝ ΖΩΓΡΑΦΟ
ΕΙΡΗΝΗ ΒΟΥΡΛΟΥΜΗ

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΜΟΥΣΙΚΗ
ΤΗΣ ΑΙΓΙΝΑΣ

100
ΧΡΟΝΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ
ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Το Σημείωμα του Διευθυντή της <i>Αιγιναίας</i>	4
--	---

Α Φ Ι Ε Ρ Ω Μ Α

Σ Υ Γ Χ Ρ Ο Ν Ο Ι Κ Ε Ρ Α Μ Ι Σ Τ Ε Σ Σ Τ Η Ν Α Ι Γ Ι Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΗ – Συζητήσεις με αφετηρία τον πηλό	10
Θεοδώρα Χωραφά	12
Οικογένεια Κοττάκη	26
Helen Mudie-Ιωαννίδου	33
Μαργαρίτα Εκκλησιάρχου	40
Μίκα Βογιατζή	50
Κατερίνα Γιάννακα	56
Μπέκυ Ντόριζα	62
Αλεξάνδρα Σολομού	68
Λασκαρίνα Χαλδαιάκη	73
Μαρίνα Κοριολλάνο-Λυκουρέζου	78
Νίκος Σκλαβενίτης	86

1922 – Π Ρ Ο Σ Φ Ύ Γ Ε Σ Σ Τ Η Ν Α Ι Γ Ι Ν Α

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ – 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή	97
--	----

ΛΙΛΗ ΜΑΥΡΟΚΕΦΑΛΟΥ

Φωνές	98
-------------	----

ΠΡΟΝΟΗ ΘΕΟΛΟΓΙΔΟΥ

Από την Τραπεζούντα και την Οινόη στην Αίγινα-Οινώνη	101
---	-----

ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ

Από τη Μικρασία στις φτωχογειτονιές της Παναγίτσας	105
---	-----

ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΣΦΑΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ

Η δημοτική μουσική της Αίγινας 114

ΕΛΕΝΗ ΣΤΑΜΠΟΓΛΗ

Μιλώντας στους νεότερους: μια ψηφιακή εφαρμογή
για το 1821 122

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΑΜΑΡΑ

Ο αμύχανος... πολυμήχανος 126

ΜΑΙΡΗ ΓΑΛΑΝΗ-ΚΡΗΤΙΚΟΥ

Η Γερμανική Κατοχή στην Αίγινα, όπως τη θυμάμαι,
όπως την έζησα 132

ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ - ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΑΓΡΑΠΙΔΗΣ

Με αφορμή το ενδιαφέρον για την χερσόνησο
των Οχυρών 140

ΠΡΟΝΟΗ ΘΕΟΛΟΓΙΔΟΥ

Δανεικά κι αγύριστα 145

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ ΒΟΥΡΛΟΥΜΗ

ΠΑΝΑΓΗΣ ΒΟΥΡΛΟΥΜΗΣ

Η αδελφή μου Ειρήνη 152

ΙΡΙΣ ΚΡΗΤΙΚΟΥ

«Δεν ήξερε ώρες μες στο θέρος...». Μικρές ιστορίες
για τη ζωγραφική της Ειρήνης Βουρλούμη 157

MICHÈLE ΜΠΑΣΤΙΑ

Γράμμα στην Ειρήνη 164

Η δημοτική μουσική της Αίγινας

Η δημοτική μουσική της Αίγινας συνιστά μια σχεδόν άγνωστη πτυχή του λαϊκού πολιτισμού της. Και τούτο, διότι για αρκετά χρόνια και ως σήμερα η συγκεκριμένη μουσική δεν αναπαράγεται, καθώς εν αντιθέσει με άλλα ελληνικά τοπόσημα, στο νησί δεν υφίστανται πανηγύρια με λαϊκούς οργανοπαίχτες και τραγουδιστές.

Στοιχεία για τα αιγινήτικα δημοτικά τραγούδια και σκοπούς αντλούμε από λαογραφικές και μουσικολογικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο νησί κατά τον 20ό αιώνα. Πρόκειται, συγκεκριμένα, για έρευνες της Δέσποινας Μαζαράκη, που πραγματοποιήθηκαν κατά το 1956, με μέριμνα του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου Μέλπως Μερλιέ. Τις έρευνες αυτές συνέχισε αργότερα ο Μάρκος Δραγούμης, μεταξύ των δεκαετιών 1960-1990, ο οποίος και εξέδωσε τα ευρήματα αμφότερων των ερευνών το 2008, σε έκδοση του προμνημονευθέντος Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου, με την ευγενική υποστήριξη του ιδρύματος Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου. Η εν λόγω έκδοση φέρει τον τίτλο «Αιγινήης Μουσική Περιήγησις» και περιέχει 200 μουσικές καταγραφές στο πεντάγραμμο, με μουσικά και στιχουργικά σχόλια, αλλά και ψηφιακό δίσκο με ηχογραφημένα αποσπάσματα από τις σχετικές επιτόπιες καταγραφές. Στην ίδια έκδοση περιλαμβάνεται επίσης το πολυσήμαντο κείμενο της Δέσποινας Μαζαράκη, υπό τον τίτλο «Οδοιπορικό στην Αίγινα του 1956», όπου περιγράφεται η διαδικασία της επιτόπιας έρευνάς της.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι, επιπροσθέτως, η ομόλογη έρευνα της Αιγινήτισσας φιλόλογου-ιστορικού Γωγώς Κουλικούρδη, που επισημαίνεται βιβλιογραφικά και στο παραπάνω σύγγραμμα του Μάρ-

* Δρ. Τουρκολογίας, Ερευνήτρια-Μουσικός.

κου Δραγούμη, μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε κυρίως κατά το χρονικό διάστημα της εικοσαετίας 1960-1980.

Όσον αφορά την εν λόγω έρευνα, η γράφουσα έχει ήδη δημοσιεύσει ειδικό μελέτημα, όπου μεταξύ άλλων περιγράφεται αναλυτικά και το εν προκειμένω σχετικό αρχείο της αείμνηστης Γωγώς Κουλικούρδη. Συνοπτικά, ας αναφερθεί εδώ ότι η Γωγώ Κουλικούρδη κατέγραψε αρκετά ικανά αιγινήτικα τραγούδια, μαζί με επιπλέον λαογραφικό υλικό που διέσωσε μέσω επιτόπιων ερευνών, περιερχόμενη τις διάφορες περιοχές του νησιού και αξιοποιώντας ως πληροφορητές της ντόπιους κατοίκους. Για τη συλλογή του εν λόγω υλικού χρησιμοποίησε υποτυπώδη ηχογραφικά μέσα της εποχής, ενώ στη συνέχεια το απομαγνητοφώνουσε, καταγράφοντάς το συστηματικά (χειρόγραφα πρώτα και δακτυλόγραφα στη συνέχεια). Το αρχείο της, όπως διαμορφώθηκε από τις έρευνές της (ηχογραφήσεις, απομαγνητοφωνημένο υλικό, σχόλια και λαογραφικές παρατηρήσεις), καθώς και από μια πλήρως ολοκληρωμένη, επιμελώς δακτυλογραφημένη, έκδοχή ενός υπό έκδοση βιβλίου της υπό τον τίτλο «Τραγούδια της Αίγινας», βιβλίου που λόγω οικονομικών κυρίως δυσχερειών δεν κατέστη δυνατό να το εκτυπώσει, εμπιστεύτηκε στον πατέρα μου, Αχιλλέα Χαλδαιάκη. Ο τελευταίος, που δραστηριοποιούνταν τότε ως επικεφαλής του αιγινήτικου «Συλλόγου για τη διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και παράδοσης», είχε σκοπό να το ελέγξει, να το συμπληρώσει με μουσικές καταγραφές των συνολικά συνελεγμένων αιγινήτικων δημοτικών τραγουδιών και να το εκδώσει, δαπάνη του προμνημονευθέντος Συλλόγου. Δυστυχώς, ούτε και το τελευταίο εγχείρημα ευοδώθηκε ως τώρα. Ωστόσο, το μουσικό υλικό του αρχείου της Γωγώς Κουλικούρδη, το οποίο έχει ήδη εν μέρει αξιοποιηθεί από τον Μάρκο Δραγούμη, όπως ήδη αναφέρθηκε παραπάνω, συνεχίζει πλέον να αξιοποιείται από τη γράφουσα, η οποία και σχεδιάζει την πλήρη δημοσίευσή του.

Στο πλαίσιο αυτή της ερευνητικής συνομιλίας, πραγματοποιήθηκε στην Αίγινα μια σχετική συναυλία το Σάββατο 25 Ιουνίου 2022, με την ευγενική χορηγία της Κοινωφελούς Επιχείρισης Δήμου Αίγινας [: ΚΕΔΑ], του Σούπερ Μάρκετ Κρητικός και της Ιεράς Μητροπόλεως Ύδρας, Σπετσών και Αιγίνης και υπό την αιγίδα του περιοδικού «*Η Αιγιναία*». Στη συναυλία συμμετείχαν η ορχήστρα και χορωδία των μαθητών του Κέντρου Ελληνικής Μουσικής «Φοίβος Ανωγειανάκης» [: ΚΕΜΦΑ]. που έχει ως έδρα την Αθή-

να, με την επιμέλεια των δασκάλων τους Κώστα Τσαρούχη και της γράφουσας, αντίστοιχα. Στους μαθητές διδάχθηκαν τραγούδια και σκοποί από την Αίγινα, σύμφωνα με τις μουσικές καταγραφές και φιλολογικές μαρτυρίες των προαναφερθέντων σχετικών ερευνητών, δηλαδή της Δέσποινας Μαζαράκη, της Γωγώς Κουλικούρδη και του Μάρκου Δραχούμη.

Τα τραγούδια και οι σκοποί που παρουσιάστηκαν αφορούν ως επί το πλείστον σε δείγματα παραδεδομένων φωνητικών ερμηνειών, άνευ οργανικής συνοδείας. Η ερμηνεία τους στηρίχθηκε σε καταγραφές απόδοσης των ποιητικών κειμένων των τραγουδιών, εξαιρουμένων των οργανικών εισαγωγών. Ως εκ τούτου, για τις ανάγκες επιτέλεσης των τραγουδιών κατά την προαναφερθείσα συναυλία, χρησιμοποιήθηκαν ως εισαγωγές μουσικά θέματα που προέκυψαν από τις μελωδίες των στροφών ή των γυρισμάτων των τραγουδιών [: ρεφραίν], κατά τακτική που είναι συνήθης στην ελληνική δημοτική μουσική παράδοση. Σημειωτέον ότι σε κάποιες από τις ηχογραφήσεις της Γωγώς Κουλικούρδη και της Δέσποινας Μαζαράκη παραδίδονται επιπλέον οργανοπαικτικές μουσικές επιτελέσεις: συγκεκριμένα, μιας ζυγιάς από την Πέρδικα, με βιολί και λαούτο (η Κουλικούρδη τους σημειώνει ως «όργανα Πέρδικας»), καθώς και η άκρως αξιομνημόνευτη περίπτωση του Μήτσου Παγκέ, σαντουροπαίκτη από την πόλη της Αίγινας. Ωστόσο, ιδίως στην περίπτωση των ηχογραφήσεων της Γωγώς Κουλικούρδη, κάποιες από αυτές ήταν αρκετά αλλοιωμένες, με αποτέλεσμα η διαδικασία της μουσικής απομαγνητοφώνησής τους να δυσχεραίνεται, χωρίς να καθίσταται και άκρως αδύνατη.

Τα τραγούδια που επιλέχθηκαν τελικά για τη διδασκαλία και παρουσίασή τους στην εν λόγω συναυλία είναι τα ακόλουθα:

- Της Παλιαχώρας τα βουνά, επτάσημο
- Μαύρο γεμενί, επτάσημο
- Αηδόνια και παγώνια, επτάσημο
- Θα πάρω θ' αφήσω, επτάσημο
- Μια πέρδικα καυχήστηκε, επτάσημο
- Πρώτη αρχή του έρωτος, επτάσημο
- Ένα μικρό Τουρκόπουλο, επτάσημο
- Ξημέρωσε η Ανατολή, επτάσημο
- Μαυροκαλούσα θάλασσα, τετράσημο
- Ντρίος

Το μουσικό πρόγραμμα συμπληρώθηκε, επίσης, από κλασικά πελοποννησιακά, στεριανά και νησιώτικα τραγούδια και σκοπούς, τα οποία επίσης συγκαταλέγονταν ήδη στις καταγραφές των ερευνητών της αιγινήτικης μουσικής παράδοσης· αναφέρονται, ενδεικτικά, τα: «Συλημβριανός», «Αρμενάκι», «Μου παρήγγειλε τ' αηδό-νι», «Να τα ταξιδέψω θέλω», «Ας 'πα' να ιδούν τα μάτια μου».

Το γενικό συμπέρασμα που δημιουργείται μέχρι στιγμής από αυτές τις μουσικές καταγραφές είναι ότι η Αίγινα δεν φαίνεται να διαθέτει ποτέ κάποια ιδιαίτερη μουσική παράδοση. Η πλειοψηφία των τραγουδιών είναι δομημένη κατά τον πανελλήνιο επτάσημο ρυθμό, τον ευρέως γνωστό ως καλαματιανό, ενώ υπάρχουν επίσης κάποια συρτά. Ακόμη, οι μελωδίες τους συναντώνται στη δημοτική μουσική αντίστοιχων τραγουδιών των γύρω περιοχών, κυρίως στην Πελοπόννησο, στη Στερεά Ελλάδα και στις Κυκλάδες. Αρκετές είναι και οι καταγραφές χαρακτηριστικών τραγουδιών αυτών των περιοχών, των οποίων ήδη αναφέρθηκαν κάποιοι σχετικοί τίτλοι, ακόμη και τραγουδιών από άλλες περιοχές της Ελλάδας, καθώς εσωτερικοί οικονομικοί μετανάστες αυτών των περιοχών είχαν βρεθεί και εγκατασταθεί στην Αίγινα. Πρόκειται κυρίως για τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου. Ωστόσο, το γεγονός αυτό δεν θα πρέπει να παρερμηνευθεί. Η δημοτική μουσική που φέρει χαρακτηριστικά διαφόρων ελλαδικών περιοχών και προσαρμόζεται σε ποικίλα ελληνικά τοπόσημα αποτελεί, φυσικώ τω λόγω, εγγενές στοιχείο του ντόπιου λαϊκού πολιτισμού. Πολλές φορές τα τραγούδια και οι σκοποί παραλλάσσονται και σ' αυτά εντάσσονται ντόπια λαϊκά στοιχεία, όπως ειδικό γλωσσικό ιδίωμα, επιμέρους μουσικά στολίσια, ιδιαίτερα τοπωνύμια, ιδιοπρόσωπες καθημερινές συνήθειες, κ.λπ.

Με αυτό το σκεπτικό, στην περίπτωση της Αίγινας, ως αμιγώς αιγινήτικοι σκοποί θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα τραγούδια «Θα πάρω θ' αφήσω» ή «Της Παλιαχώρας τα βουνά». Αλλά επίσης ως αιγινήτικα θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τα τραγούδια «Μαύρο γεμενί», «Αηδόνια και παγώνια», «Μια πέρδικα καυχήστηκε», «Ένα μικρό Τουρκόπουλο» και «Ξημέρωσε η Ανατολή». Φυσικά, στοιχεία των μελωδικών σκοπών όλων των προηγούμενων τραγουδιών συναντώνται, κατά κάποιο τρόπο, και στις μουσικές παραδόσεις άλλων περιοχών, ενώ και οι στίχοι τους επίσης βασίζονται στη γενικότερη στιχουργική παράδοση του ελλαδικού χώρου.

Ωστόσο, αυτούσιες καταγραφές τους, που να συμβαδίζουν με τις ερμηνείες των συγκεκριμένων καταγραφών τους στην Αίγινα, δεν εντοπίζονται σε άλλες ελλαδικές περιοχές· γι' αυτό και χαρακτηρίζονται εδώ ως αιγινήτικα τραγούδια.

Για το τραγούδι «Της Παλιαχώρας τα βουνά», η ορχήστρα και χορωδία του ΚΕΜΦΑ πραγματοποίησε ηχογράφηση σε στούντιο, ενώ, κατά την περίοδο συγγραφής του παρόντος κειμένου, εκκρεμεί η βιντεοσκοπήση του τραγουδιού, ούτως ώστε να αναρτηθεί σε δημοφιλείς πλατφόρμες του διαδικτύου. Η ερμηνεία του τραγουδιού βασίζεται στην ηχογράφηση της Γωγώς Κουλικούρδη, με τα όργανα της Πέρδικας, που έλαβε χώρα κατά τη δεκαετία του 1960. Ως τραγουδιστής αναφέρεται ο Σώζων Λάμπρου, ενώ τα ονόματα των οργανοπαικτών δεν εντοπίζονται στις σημειώσεις της Κουλικούρδη. Η ερμηνεία φέρει επίσης επιρροές από την ηχογράφηση του ίδιου τραγουδιού, όπως αυτή περιλαμβάνεται στον δίσκο που συνοδεύει την έκδοση του Μάρκου Δραγούμη, με ερμηνευτή τον Πανάγο Χαλδαίο από την περιοχή της Περιβόλας. Η μελωδία του τραγουδιού εντοπίζεται μόνον στην Αίγινα, και φυσικά οι στίχοι του φέρουν τοπικά στοιχεία, εφόσον επικεντρώνονται γύρω από το σύμπλεγμα των λόφων της Παλιαχώρας, που αναφέρονται ως «βουνά». Το παράδοξο είναι η αναφορά στο γεγονός ότι «είναι γιομάτα χιόνι», καθώς όλοι γνωρίζουμε ότι αυτό γενικώς δεν υφίστανται στο νησί ανάλογες καιρικές συνθήκες, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων. Στη συνέχεια του τραγουδιού επαινείται ο χορός της Παλιαχώρας, που «ήταν γλυκός σα μέλι, γιατί τον εχορεύανε κορίτσια σαν αγγέλοι». Είναι πολύ πιθανό η αναφορά αυτή να εννοεί τον χορό της Λαμπρής, που παραδοσιακά χορευόταν στην Παλιαχώρα κάθε Δευτέρα του Πάσχα. Παρατηρείται επίσης εδώ και ο χαρακτηριστικός δεκαπεντασύλλαβος ομοιοκατάληκτος στίχος της ελληνικής δημοτικής ποίησης.

Επιπλέον, η χορωδία του ΚΕΜΦΑ ηχογράφησε και βιντεοσκοπήσε το τραγούδι «Μαυροκαλούσα θάλασσα», με σημείο αναφοράς την ερμηνεία της Βάσως Χαλδαιάκη, που ηχογραφήθηκε το 1956 στην πόλη της Αίγινας από τη Δέσποινα Μαζαράκη. Παρεμφερή μελωδία με αυτού του τραγουδιού συναντάμε και στην Κωνσταντινούπολη, συγκεκριμένα στο τραγούδι «Του ψαρά ο γιός», ενώ οι στίχοι που περιγράφουν τρία καράβια που πλέουν με διαφορετικούς

ανέμους το καθένα, και στο τρίτο έχει επιβιβαστεί το παιδί ή ο αγαπητικός της ερμηνεύτριας (από τα συμφραζόμενα υποθέτουμε ότι είναι πάντοτε γυναίκα) είναι επίσης διαδεδομένοι ανά την Ελλάδα, π.χ. στο τραγούδι «Βλέπω καράβια κι έρχονται» από τη Σικιάθο.

Αξιοσημείωτο ενδιαφέρον παρουσιάζει, ακόμη, ο σκοπός «Ντρίος», που έχει ηχογραφηθεί κατά την έρευνα της Γωγώς Κουλικούρδη από τον Μήτσο Παγκέ, αλλά και τους οργανοπαίκτες της Πέρδικας. Ο συγκεκριμένος σκοπός φαίνεται να είναι αιγινήτικος, και μάλιστα υπήρχε κάποιος χορός με τον οποίο συνοδευόταν, η κινησιολογία του οποίου δεν έχει δυστυχώς διασωθεί.

Το τραγούδι «Αηδόνια και παγώνια» ηχογραφήθηκε επίσης συμβατά προς την την έρευνα της Γωγώς Κουλικούρδη, κατά την ερμηνεία του Μήτσου Παγκέ. Οι στίχοι είναι γνωστοί και χρησιμοποιούνται συχνά ως γυρίσματα στην ελληνική δημοτική μουσική παράδοση. Η μελωδία ακολουθεί κλασικά μοτίβα του καλαματιανού σκοπού, αλλά ο συγκεκριμένος συνδυασμός τους εντοπίζεται μόνο στην Αίγινα. Χαρακτηριστική είναι η εισαγωγή, όπως την ερμηνεύει ο Παγκές με το σαντούρι του, που ακολουθεί την κλασική εισαγωγή του καλαματιανού, αλλά ελαφρώς παραλλαγμένη, σύμφωνα με το μοτίβο του συγκεκριμένου τραγουδιού. Για τους στίχους του ίδιου τραγουδιού η Κουλικούρδη αναφέρει επίσης ως πληροφοριοδότη της την Άννα Ηρειώτη από την πόλη της Αίγινας.

Το τραγούδι «Μαύρο γεμενί» έχει ηχογραφηθεί κατά την έρευνα της Δέσποινας Μαζαράκη από τον Μανώλη Λεούση και την περιοχή του Μεσαγρού. Οι στίχοι του συναντώνται παραλλαγμένοι και σε μουσικές συλλογές ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, ενώ μια αρκετά παρεμφερής παραλλαγή του τραγουδιού έχει ηχογραφηθεί στη δισκογραφία του 1922.¹

Το τραγούδι «Θα πάρω θ' αφήσω» είναι εντελώς και χαρακτηριστικά αιγινήτικο, όπως ήδη αναφέρθηκε. Περιγράφει τις συνήθειες κάθε περιοχής και νησιού με τα οποία συνορεύει ή συνομιλεί η Αί-

1. Στη δισκογραφία: Α. Καλαμπούσης & Χορωδία (1922). *Μαύρο γεμενί στη μέση τη λιγνή*. Στο *Μαύρο γεμενί στη μέση τη λιγνή* [Δίσκος 10]. Αθήνα: His Master's Voice. Στη βιβλιογραφία: Εδουάρδος, Κ. (1930). *Ελληνικοί χοροί και δημόδη τραγούδια δια πιάνο και άσμα, μανδολίνον ή βιολί*. Αθήνα: Μουσικές Εκδόσεις Μ. Γαϊτάνου & Βλαχάκης, Ν. Δ. (1870). *Η Λεσβία Σαπφώ. Ήτοι άσματολόγιον, περιέχον έξωτερικά άσματα εις ύφος ελληνικόν, εύρωπαϊκόν καί τουρκικόν, μετενεχθέντα μὲν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εις τὴν Λεσβιακὴν γραφὴν*. Αθήνα: Τυπογραφείο Θέμιδος Ιω. Σκλέπα, σσ. 336-337.

γίνα, όπως Πειραιάς, Αγκίστρι, Μέθανα, Πόρος, Ύδρα, Σπέτσες, Ερμιόνη, Ναύπλιο (παραλείποντας τη Σαλαμίνα...). Η καταγραφή είναι σύμφωνη με ερμηνεία του Αλέξανδρου Κρεούζη από τους Αποσπόμενες, σύμφωνα με καταγραφή του Μάρκου Δραγουμή.

Για το τραγούδι «Μια πέρδικα καυχήστηκε», παρότι επίσης οι στίχοι του συναντώνται ανά την Ελλάδα, η μελωδία του δεν έχει προς το παρόν εντοπιστεί σε άλλη καταγραφή εκτός της Αίγινας. Καταγράφεται από τη Γωγώ Κουλικούρη και τη Δέσποινα Μαζαράκη. Η τελευταία το ηχογράφησε από τη Φιλιά Λάμπρου στην πόλη της Αίγινας.

Το τραγούδι «Πρώτη αρχή του έρωτος» φαίνεται επίσης να αντιστοιχεί σε αιγινήτικη μόνο ερμηνεία, ενώ έχει καταγραφεί από τη Δέσποινα Μαζαράκη, η οποία το ηχογράφησε από την Μαρίνα Αλυσαντή στην περιοχή της Πέρδικας.

Το «Ένα μικρό Τουρκόπουλο» είναι γνωστό σε όλη την Ελλάδα, ενώ η γράφουσα έχει αναφερθεί αναλυτικότερα σε αυτό στην προαναφερθείσα δημοσίευσή της για τα δημοτικά τραγούδια της Αίγινας.

Το ίδιο περί δημοφιλίας ισχύει και για το «Ξημέρωσε η Ανατολή», ένα τραγούδι σύμφωνα με το οποίο μια κοπέλα δεν αναγνωρίζει τον ξενιτεμένο άντρα της που συναντάει τυχαία σε μια βρύση με το αλόγο του, παρά μόνον όταν αυτός της δίνει κάποιες χαρακτηριστικές περιγραφές του σπιτιού τους και του κορμιού της. Έχει καταγραφή από τη Δέσποινα Μαζαράκη σύμφωνα με ερμηνεία της Βάσως Χαλδαιάκη από την πόλη της Αίγινας και της Βαρβάρας Ξενάκη από την περιοχή της Πέρδικας.

Εν κατακλείδι, στο παρόν άρθρο επιχειρήθηκε μια σύντομη παρουσίαση της δημοτικής μουσικής της Αίγινας, με αναφορά στις μουσικές καταγραφές που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν και μας παρέχουν τα σχετικά στοιχεία. Δόθηκαν επίσης σχολιασμοί για κάποιες ειδικότερες περιπτώσεις τραγουδιών και σκοπών που αντλούνται από τις εν λόγω έρευνες, και που παρουσιάστηκαν σε συναυλία από την ορχήστρα και χορωδία του Κέντρου Ελληνικής Μουσικής «Φοίβος Ανωγεινάκης». Ευελπιστούμε με τις τελευταίες δυο αυτές ομάδες να αναλάβουμε ανάλογα παρόμοια εγχειρήματα και στο μέλλον, καθώς επίσης ευχόμαστε να υπάρξει η δυνατότητα να ηχογραφηθούν περισσότερα από τα τραγούδια αυτά, εκτός από τα ήδη ηχογραφηθέντα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η αιγινήτικη δημοτική μουσική

θα διαδοθεί ευρύτερα, αλλά θα υπάρχει και υλικό προς μελέτη από τους ντόπιους, Αιγινήτες μουσικούς, που αναμφίβολα επιθυμούν να τη γνωρίσουν και να επαναφέρουν την επιτέλεσή της στο νησί.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δραγούμης, Μάρκος Φ. (2008). *Αιγίνης Μουσική Περίληψη*. Φίλοι Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου Μέλπωσ Μερλιέ, Αθήνα.
- Παντελίδης, Νικόλαος (2019). «Συμβολή στη γλωσσική ιστορία της Νότιας Ελλάδας: Αίγινα». Στο: Γραμματική Α. Κάρλα, Ιώ Μανωλέσσου & Νικόλαος Παντελίδης (επιμ.). *Λέξεις. Τιμητικός Τόμος για την Χριστίνα Μπασέα-Μπεζαντάκου*, σσ. 379-414. Ινστιτούτο του Βιβλίου – Καρδαμύτσα, Αθήνα.
- Χαλδαιάκη, Ευαγγελία Α. (2015). «Δημοτικά τραγούδια της Αίγινας μέσα από την ανέκδοτη συλλογή της Γωγώς Κουλικούρδη». Στο: Ευάγγελος Αυδίκος & Βασιλική Κοζιού (επιμ.). «Δημοτικό τραγούδι και ιστορία». *Πρακτικά 5ου Πανελλήνιου Συνεδρίου*, Καρδίτσα 23-25 Οκτωβρίου 2015, σσ. 423-433. Καρδίτσα.
- Χαλδαιάκης, Αχιλλεύς Γ. (1995). *Σπουδή στη λαϊκή μουσική παράδοση της Αίγινας*. Σύλλογος προς διάσωση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και παράδοσης, Αθήνα.